

DOI 10.37491/UNZ.105.1
УДК 336.13
JEL classification: G28; H55

Віктор СИНЧАК¹,
Тарас БОДНАР²

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ФОНДІВ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Систематизовано підходи до пенсійного забезпечення військово-вслужбовців у системі соціальних фондів публічних фінансів. Проаналізовано нормативно-правову бази системи пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби. Зосереджено увагу на постійному зростанні розмірів пенсійних виплат особам, звільненим з військової служби. Здійснено аналіз динаміки розмірів пенсійних виплат військовим пенсіонерам в Україні за період 2017–2023 рр. і першого півріччя 2024 року. Узагальнено організаційно-правові підходи до здійснення перерахунку пенсійних виплат особам, звільненим з військової служби. Наголошено на особливостях методичних підходів до проведення індексації пенсій військовим пенсіонерам. Визначено основні показники, що впливають на зростання пенсійних виплат при здійсненні перерахунків пенсій військовим пенсіонерам. Показано зміни у розрізі видів пенсій, призначених особам, звільненим з військової служби. Виділено та охарактеризовано одноразові виплати військовим з Державного бюджету України. Охарактеризовано соціальні виплати з місцевого бюджету Хмельницької міської ради членам родин загиблих захисників України. Визначено разові грошові виплати військово-

¹ доктор економічних наук, професор, професор кафедри, фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, synchak@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-8957-3654>.

² аспірант, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, bodnarts@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-3056-5606>.

службовцям і членам їхніх сімей із державного та місцевих бюджетів важливим доповненням до пенсійного забезпечення військовослужбовців і необхідною фінансовою підтримкою для їхніх родин. Обґрунтовано, що на одноразові допомоги податок з доходів фізичних осіб не повинен впливати. Здійснено аналіз пенсійного забезпечення військових пенсіонерів в окремих країнах-членах НАТО. Доведено необхідність укладення двосторонніх міжнародних угод із країнами-членами НАТО в післявоєнний період відновлення України. Наголошено на доцільності отримання доступу до методичного опрацювання пенсійних програм країн Альянсу та до набутого ними досвіду для врахування в українській практиці.

Ключові слова: соціальні фонди, позабюджетні соціальні фонди, публічні фінанси, система пенсійного забезпечення військовослужбовців, індексація пенсій звільненим особам з військової служби, перерахунки пенсій військовим пенсіонерам, разові виплати військовослужбовцям з державного та місцевих бюджетів.

Постановка проблеми. Система пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, має суттєві відмінності порівняно з іншими одержувачами пенсій у системі соціальних фондів публічних фінансів, зокрема загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Означена опція посилюється тим, що в цей період, а відтак і до завершення бойових дій, змінюватиметься кількість осіб з інвалідністю, одержаною внаслідок російсько-української війни. Це спричинятиме необхідність збільшення фінансування пенсій за інвалідністю з бюджету Пенсійного фонду України. Попри найбільше джерело серед соціальних позабюджетних фондів, не виключається порушення субординації у фінансуванні пенсій в публічних фінансах.

Поряд із цим залишається невирішеною проблема диспропорцій між розмірами новопризначених пенсій і раніше встановлених військовим пенсіонерам, що потребує фінансового вирівнювання завдяки зменшенню розмаху варіації в отримуваних пенсійних виплатах через податкове регулювання без порушення конституційних прав на одержання доходів та конституційного обов'язку зі сплати податків. До того ж, у наукових публікаціях за означеною тематикою ще не достатньо представлений досвід використання пенсійних програм у країнах-членах НАТО у контексті його порівняння з чинною українською практикою. Зазначене окреслює проблемно-постановний зміст наукового дослідження й актуалізує необхідність його проведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику пенсійного забезпечення військовослужбовців у системі соціальних фондів публічних фінансів досліджували С. Андрейчук, М. Гасяк, В. Зеленко, Н. Зеленко, О. Корнілова, О. Морушко, Я. Радченко, С. Ратушняк, І. Сирота, М. Філяс [1–5] й інші дослідники та дослідниці. Водночас результати їхніх розвідок актуалізують інтерес до дослідження пенсійного забезпечення

військових пенсіонерів протягом довоєнних років і в період російського широкомасштабного вторгнення з одночасним проведенням порівняльного аналізу пенсійних програм країн-членів НАТО як орієнтиру підвищення рівня пенсійних виплат військовослужбовцям у системі соціальних фондів публічних фінансів.

Мета статті — систематизувати підходи до реалізації пенсійного забезпечення військовослужбовців у системі соціальних фондів публічних фінансів і пенсійних програм деяких країн-членів НАТО та надати рекомендації щодо його удосконалення у післявоєнний період відновлення України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання пенсійного забезпечення осіб, звільнених із військової служби, протягом довоєнного періоду характеризувалось, з одного боку, низьким рівнем пенсійних виплат, безпосередньо залежних від величини грошового забезпечення військовослужбовців, а з іншого — відсутністю відповідних нормативно-правових актів для його збільшення та здійснення перерахунку пенсій. Натомість після початку першої російсько-української війни (2014–2015 рр.) ситуація у цих питаннях стала зазнавати суттєвих перемін. Зазначені зміни реалізувались як шляхом прийняття нових нормативно-правових актів, так і за рахунок внесення доповнень у чинне пенсійне законодавство. Обопільний процес сприяв підвищенню матеріального забезпечення військовослужбовців і збільшенню пенсій військовим пенсіонерам.

З огляду на зазначене, звернемося до Закону України від 09 квітня 1992 р. № 2262–XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [6] (далі — Закон № 2262–XII) та на його підставі й інших нормативно-правових актів здійснимо узагальнення щодо призначення пенсійних виплат, їх перерахунку військовим пенсіонерам у взаємозв'язку з підвищенням грошового забезпечення військовим. Так, ст. 43 Закону № 2262–XII встановлено, що військовослужбовцям рядового, сержантського, старшинського та офіцерського складу пенсія призначається у відсотковому відношенні від встановленого грошового забезпечення [6]. Останнє включає базовий оклад за займану посаду, доплати за військове (спеціальне) звання, відсоткову надбавку за тривалість служби, щомісячні додаткові види матеріального забезпечення, а також преміальні виплати [6].

Важливим заходом, який сприяв зростанню грошового забезпечення військовослужбовців, а в подальшому вплинув і на збільшення пенсій, слід вважати прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 704 «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» (далі — Постанова № 704) [7]. Відтак Постановою № 704 було затверджено розміри грошового забезпечення військовослужбовцям, тарифні сітки, схеми тарифних розрядів і коригувальні коефіцієнти. Тож подальші перерахунки пенсій, які відбувались у три етапи, зокрема протягом 2018–2020 рр. [1, с. 196], дозволили поступово збільшувати пенсійні виплати військовим пенсіонерам.

Так, станом на 01 січня 2024 р. порівняно з 01 січнем 2017 р. середній розмір пенсій у вказаних осіб сягнув 409,2 % (табл. 1). За вказаний період цей показник зростав загалом і в Україні, проте меншими темпами (294,55 %).

Таблиця 1
Середні розміри пенсій в Україні з 2017 року до початку 2024 року* (грн)

Показники	Станом на 01 січня відповідного року								2024 р./ 2017., %
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
загалом в Україні	1 828,31	2 479,15	2 645,66	3 082,98	3 507,51	3 801,02	4 359,91	5 385,25	294,55
у військових пенсіонерів	2 765,50	3 020,87	4 682,05	5 303,01	5 583,21	7 591,36	9 463,10	11 316,4	409,2
відхилення у військових пенсіонерів, %	51,26	21,85	76,97	72,01	59,18	99,72	117,05	110,14	58,88 в.п.

Примітки:

* станом на 01 січня відповідного року;

** розраховано на основі джерел [8; 9; 10; 11; 12; 13].

Динамічне зростання середнього розміру пенсій в осіб, звільнених з військової служби, вплинуло на позитивне відхилення від середніх пенсійних виплат загалом в Україні. Причому тенденція випередження властива для всіх досліджуваних років. Однак найхарактерніше вона проявилася станом на 01 січня 2023 р. (117,05 %) і на 01 січня 2024 р. (110,14 %). Наведені зміни підтверджують дієвість підходів до перерахунку, який здійснювався в зазначеному вище порядку та завдяки Постанові № 704 [7]. Водночас це відобразилося на абсолютному зростанні середнього розміру пенсій військових пенсіонерів (рис. 1).

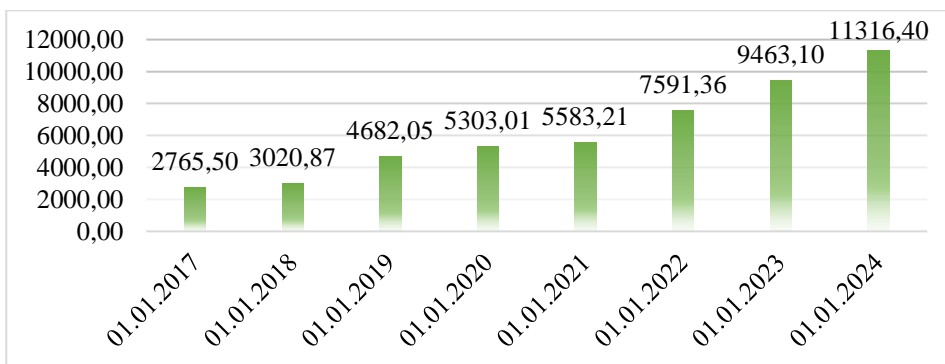

Рис. 1. Динаміка зростання впродовж 2017–2023 років середнього розміру пенсій для осіб, які завершили військову службу (грн)

Примітка: сформовано на основі джерел [8; 9; 10; 11; 12; 13].

Із даних рис. 1 спостерігаємо чітку тенденцію в поступовому зростанні абсолютних розмірів пенсій у військових пенсіонерів. Зауважимо, що якраз після прийняття Постанови № 704 [7]. Так, станом на 01 січня

2018 р. її середній розмір складав 3 020,87 грн. По суті, це на 255,37 грн, або на 9,23 %, більше, ніж за станом на 01 січня 2017 р. Причому станом на 01 січня 2019 р. вона досягла рівня 4 682,05 грн (приріст 54,99 %).

Наступні довоєнні роки характеризуються меншим приростом, який на 01 січня 2020 та 2021 років становив 13,26 % і 5,28 % відповідно. Зате в останній рік перед російським вторгненням, зокрема за станом на 01 січня 2022 р., приріст у середніх пенсіях військових пенсіонерів склав 35,97 %. Натомість в умовах російсько-української війни означені пенсії зростали більшими темпами, ніж до війни в окремих роках. Так, станом на 01 січня 2023 і 2024 років приріст склав 24,66 % і 19,58 % відповідно. Розмах варіації в середніх пенсіях у цієї категорії осіб за 2017–2023 рр. знаходився у межах 8 559,9 грн, за значення цього показника загалом в Україні — 3 556,94 грн.

Для кращого розуміння впливу зміни проаналізованого показника на фінансовий добробут пенсіонерів з числа колишніх військовослужбовців доцільно порівняти зазначену динаміку з динамікою зміни індексу споживчих цін за період, розглянутий вище (рис. 2). Відтак впродовж періоду з 2017 по 2023 рік сукупний індекс інфляції (індекс споживчих цін) склав 223,7. Тобто ціни на споживчі товари і послуги для населення в Україні зросли в 2,24 рази, тоді як індекс зміни середнього розміру військових пенсій знаходився на рівні 409,6 (4,10 рази). Окрім того, що поступове зростання оцінюваного нами показника дозволило замістити інфляцію, у відсотковому значенні індекс зміни середнього розміру пенсій щодо індексу інфляції становить 183,10 %, що є хорошим показником, який підтверджує ефективність проведених у зазначений період перерахунків пенсій.

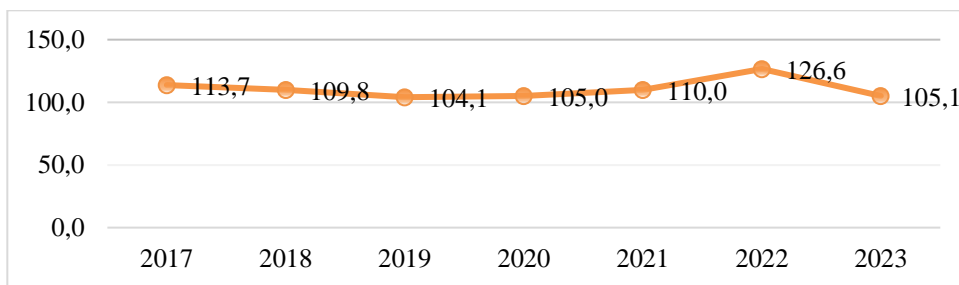

Рис. 2. Динаміка зміни впродовж 2017–2023 років індексу споживчих цін

Примітка: сформовано на основі джерел [14].

Отже, прийняття Постанови № 704 [7] дозволило здійснити не лише перегляд грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, але й збільшити військовим пенсіонерам пенсійні виплати. Нагадаємо, що вони призначалися вже з урахуванням збільшених посадових окладів, доплат за спеціальне (військове) звання, заохочувальних виплат тощо. Однак на початку практичного застосування Поста-

нови № 704 [7] не вдалося уникнути актуальних проблемних питань. Маються на увазі диспропорції між сумами перерахованих пенсій і тими, які були призначені раніше, що викликало навіть суспільне збурення серед військових пенсіонерів.

Черговий підхід до врегулювання зазначеної проблеми ознаменований початком практичної реалізації постанови Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 103 [15] (далі — Постанова № 103). Так, п. 1 Постанови № 103 встановлювалося, що перерахунку підлягали оклади (як посадові, так і за військовими (спеціальними) званнями), а також надбавки за вислугу років. Зауважимо, що останні були визначені ще за станом на 01 березня 2018 р. відповідно до Постанови № 704 [2, с. 208; 11]. Наступним пунктом Постанови № 103 затверджувався порядок виплати підвищених розмірів пенсій. Ідеться про три етапи здійснення платежів, а саме: з 01 січня 2018 р. — 50 % від підвищеної пенсії; з 01 січня 2019 р. по 31 грудня 2019 р. — 75 %; з 01 січня 2020 р. — 100 % від збільшеної пенсійної виплати [2, с. 208; 15].

Проте такий підхід так і не вирішив проблеми диспропорції в розмірах військових пенсій. Тому для зменшення розмаху варіації між сумами перерахованих пенсій і раніше призначеними була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 713 «Про додатковий соціальний захист окремих категорій осіб» [16] (далі — Постанова № 713). Її нормами з 01 липня 2021 р. встановлювалась доплата до раніше призначеної пенсії у сумі 2 000,00 грн, яка частково зменшила диспропорції, але задовільнила не всіх колишніх військовослужбовців. Мовиться про військових пенсіонерів, яким пенсія була призначена до 01 березня 2018 р.

При цьому слід наголосити на колізії в нормативно-правових актах, що призводила до виключення зазначеної доплати зі складу пенсії та сприяла появі судових позовів. І лише після прийняття ухвал на користь військових пенсіонерів доплата в розмірі 2 000,00 грн додавалася до пенсії. Це супроводжувалося черговим перерахунком, що здійснювався територіальними органами Пенсійного фонду України на підставі оновленої довідки про грошове забезпечення військовослужбовця з урахуванням тарифних сіток і розрядів, визначених Постановою № 704 [7]. Причому пенсійні виплати верталися вже за той період, який визначався в ухвалі суду. Сам механізм їх повернення врегульований окремим Порядком, який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 649 «Питання погашення заборгованості з пенсійних виплат за рішеннями суду» [17].

Отож заборгованість, яка виникає в процесі вказаних перерахунків, обліковується Пенсійним фондом України. Однак її виплата вже здійснюється за окремою бюджетною програмою КПКВК 2506080 «Фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду», зокрема у порядку черговості набрання законної сили рішенням суду. Проте для країни, яка знаходиться в одинадцятирічній російсько-українській війні, наявність і зростання заборгованості за перерахунками пенсій згідно

з рішеннями судів є небажаною, зокрема і через непередбачувані навантаження на Державний бюджет України. Причому, як показує аналіз, значна частина боргу припадає на підвищені пенсійні виплати, визначені за перерахунками відповідно до рішень судів.

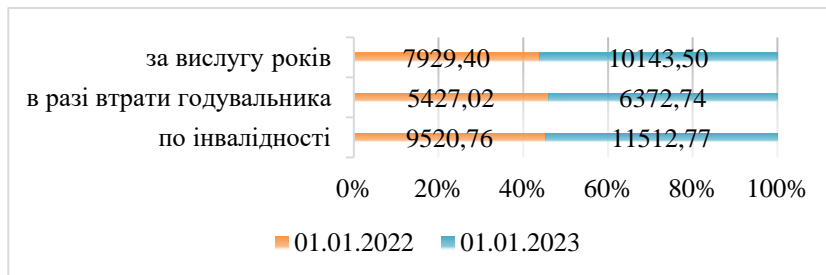
Безумовно, збільшення пенсій є природним процесом, оскільки він відбувається завдяки оновленню довідок про грошове забезпечення військовослужбовців або ж через зняття судами обмежень на максимальні пенсії. Відтак постає питання доцільності встановлення граничної межі в максимальній пенсії, яка згодом скасовується в судовому порядку та як інструмент пенсійного регулювання втратила своє призначення. Більше того, за її наявності створюються умови для зростання кількості позовних заяв із перерахунку пенсій і появи незапланованих видатків, а отже — додаткового навантаження на державний бюджет. Та й сам процес погашення боргу перед військовими пенсіонерами відбувається повільно, що лише посилює наведену аргументацію. Так, на дату нашого аналізу в черговому порядку був погашений борг, який утворився за перерахунками відповідно до судових рішень, що набрали законної сили станом на 19 листопада 2020 р.

Отже, з позиції сьогодення, означена проблема є надзвичайно актуальною. Причому вона може мати місце і в повоєнному періоді відновлення нашої країни. Тому вивільнення після війни деяких об'єктів оподаткування (обороту від реалізації для платників єдиного податку 3-ї групи тощо) у військовому зборі та повернення до початкової ставки (1,5 % замість 5 %) з перенесенням означених елементів у механізм нарахування військового збору, на нашу думку, стане одним із додаткових джерел наповнення бюджету Пенсійного фонду України, зокрема для виплати пенсій особам, звільненим з військової служби. При цьому не слід зволікати з введенням прогресивної шкали податкових ставок у податку з доходів фізичних осіб (далі — ПДФО). Зате передбачити пільгу для пенсійних виплат у вирахованих прожиткових мінімумах (на зразок нинішньої максимальної пенсії, як варіант), а перевищення оподатковувати за прогресивними ставками ПДФО без порушення конституційних прав на отримання соціальних виплат та дотримання обов'язків щодо сплати податків відповідно до законодавства.

Наступний підхід до підвищення пенсійного забезпечення військовослужбовців збігався із місяцем, у якому відбулося широкомасштабне російське вторгнення. Означені обставини впливали на необхідність прийняття відповідних нормативно-правових актів. Причому вони були потрібні як для сфери оборони й економіки, так і соціального забезпечення громадян, зокрема й пенсій військових пенсіонерів. Останнє достатньо важливе, оскільки з початком другої російсько-української війни (24 лютого 2022 р.) з'являвся ризик призупинення індексації пенсій. Тому передбачливою, як з'ясувалося згодом, можна назвати Постанову Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 р. № 118 «Про індексацію пенсій та заходи щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2022 році» [18]. Відтак завдяки їй Пенсійний фонд України провів необхід-

ний перерахунок ще до 24 лютого 2022 р. із використанням коефіцієнта індексації 1,14. Це відобразилося на збільшенні середніх розмірів усіх видів пенсій, які виплачуються особам, звільненим із військової служби (рис. 3).

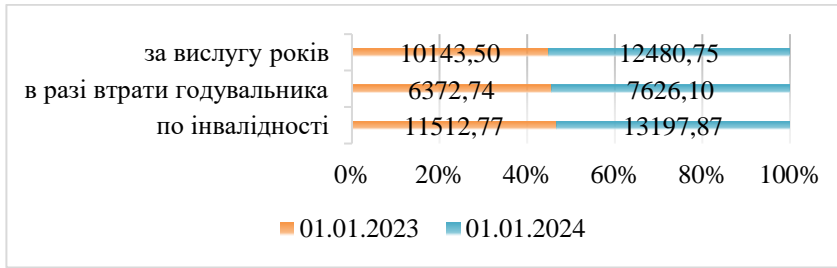
Рис. 3. Динаміка зростання середнього розміру пенсій за їхніми видами у 2022 році для осіб, які завершили військову службу (грн)

Примітка: сформовано на основі джерела [11; 12].

Окрім коефіцієнта індексації, на збільшення всіх видів середніх пенсій впливала й величина прожиткового мінімуму. Останній був затверджений Законом України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» від 02 грудня 2021 р. № 1928–ІХ [19]. Саме ці показники разом із базовими виплатами враховувалися з 01 березня 2022 року в механізмі індексації пенсії, що сприяло її збільшенню. Так, середній розмір пенсії по інвалідності зріс на 1 992,01 грн, або на 20,92 %. Тож станом на 01 січня 2023 р. вона вже становила 11 512,77 грн (див. рис. 3). Пенсія, що виплачується в разі втрати годувальника, за 2022 рік збільшилася в середньому на 945,72 грн (або на 17,43 %) і склала 6 372,74 грн. Подібні зміни спостерігалися і в середній пенсії за вислугу років. Відтак станом на 01 січня 2023 р. вона збільшилася на 2 214,10 грн, або ж на 27,92 %, порівняно з 01 січня 2022 р.

У 2023 році позитивні тенденції в індексації пенсійних виплат мали продовження. Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 р. № 168 «Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2023 році» [20] (далі — Постанова № 168), з 01 березня 2023 р. пенсії було проіндексовано з коефіцієнтом 1,197. При цьому п. 9 Постанови № 168 передбачалося, що сума збільшення за результатами означеного перерахунку не могла перевищувати 1 500,00 грн [20]. Це загалом вплинуло на зміни середньої величини всіх видів пенсій для осіб, звільнених з військової служби (рис. 4).

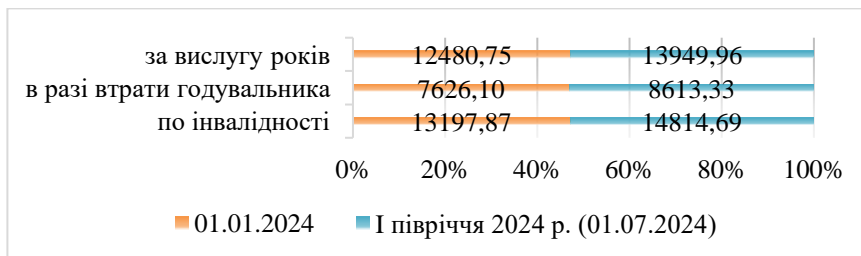

Рис. 4. Динаміка зростання середнього розміру пенсій за їхніми видами у 2023 році для осіб, звільнених з військової служби (грн)

Примітка: сформовано на основі джерел [12; 13].

Причому станом на 01 січня 2024 р. порівняно з 01 січня 2023 р. найбільше зростання (в 1,23 рази) спостерігалось в середніх пенсіях за вислугу років. Однак таке зростання пов'язане не лише з коефіцієнтом індексації, але й з іншими показниками. Ідеться про зміну прожиткового мінімуму (від якого залежать суми різних надбавок), уточнення грошового забезпечення військовослужбовцями (завдяки оновленню довідок про грошове забезпечення), встановлення надбавок до основного розміру пенсії (за особливі заслуги тощо). Це основні показники, що враховуються в перерахунку та впливають на величину пенсій, що виплачуються особам, звільненим з військової служби.

Наступний підхід до підвищення військових пенсій також характеризується поступовим їх зростанням (рис. 5). Як і в попередніх періодах, це відбувалося завдяки проведенню з 01 березня 2024 р. чергової індексації пенсійних виплат. Підставою для її здійснення стала постанова Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2024 р. № 185 [21] (далі — Постанова № 185), якою встановлювався коефіцієнт індексації 1,0796. На зразок минулих перерахунків, величина пенсійних виплат залежала від розміру прожиткового мінімуму, затвердженого Законом України від 09 листопада 2023 р. № 3460–ІХ [22]. Подібно до 2023 року встановлювалися й обмеження щодо перерахованих пенсій і їх граничного збільшення, яке не повинно було перевищувати 1 500,00 грн [21].

Рис. 5. Динаміка зростання за I півріччя 2024 року середнього розміру пенсій за їхніми видами в осіб, звільнених з військової служби (грн)

Примітка: сформовано на основі джерела [13].

Загалом, як видно з даних рис. 5, за I півріччя 2024 року військова пенсія по інвалідності зросла на 1 616,82 грн, або на 12,25 %. Тож за станом на 01 липня 2024 р. її середній розмірі склав 14 814,69 грн [13]. Майже подібне зростання (на 987,23 грн, або на 12,95 %) спостерігалось й у середній пенсії, що виплачується в разі втрати годувальника. Відтак у липні 2024 року вона вже становила 8 613,33 грн [13]. Аналогічно за вказаний період зросла середня пенсія за вислугу років (на 1 469,21 грн, або на 11,77 %), яка на 01 липня 2024 р. встановилася на рівні 13 949,96 грн [13].

Повертаючись до питання обмеження розміру призначеної пенсії згідно із Законом № 2262–XII десятьма прожитковими мінімумами для непрацевдатних, варто зосередитися на декількох аспектах. По-перше, більшість із цієї категорії одержувачів пенсій становлять військові пенсіонери за вислугою років. При цьому частка пенсіонерів по інвалідності втричі менша.

По-друге, пенсії громадян, які завершили військову службу, призначені після 12 квітня 2023 р. й за наявності статусу учасника АТО/ООС, відповідно до Рішення Другого сенату Конституційного Суду України від 12 жовтня 2022 р. № 7-р(П)/2022 в період з 12 квітня 2023 р. по 31 грудня 2024 р., виплачувались без обмеження максимальним розміром. У результаті прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 03 січня 2025 р. № 1 [23] (Далі — Постанова № 1) до попередньо зазначеної категорії пенсіонерів з 01 січня 2025 р. застосовано понижувальні коефіцієнти, які варіюються залежно від перевищення та неперевикнення частини пенсії понад 23 610,00 грн, визначеної кількості прожиткових мінімумів для непрацевдатних [23].

По-третє, вказані коефіцієнти не застосовуються в період дії правового режиму воєнного стану в 2025 році до осіб, які надали довідки про безпосередню участь в АТО/ООС, участь у заходах, спрямованих на відсіч російської військової агресії проти України, що підтверджено відомостями Міністерства у справах ветеранів з відповідного Єдиного державного реєстру ветеранів війни [23].

Варто також наголосити на разових грошових виплатах, що здійснюються окремим категоріям військових, зокрема і звільненим особам із військової служби. До таких виплат слід віднести одноразову допомогу, яка надається на загальнодержавному рівні. Мовиться про виплати з нагоди Дня Незалежності України відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1396 «Деякі питання соціального захисту осіб, які мають особливі та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, ветеранів війни та осіб, що працюють у спеціальних умовах» [24] (далі — Постанова № 1396). Це передбачено законами України від 22 жовтня 1993 р. № 3551–XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їхнього соціального захисту» [25] та від 23 березня 2000 р. № 1584–III «Про жертви нацистських переслідувань» [26]. Відтак для реалізації Постанови № 1396 прийнято спеціальну Постанову Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2024 р. № 369 «Про встановлення розмірів разової грошової виплати до Дня Незалежності України, передбаченої законами України «Про статус

ветеранів війни, гарантії їхнього соціального захисту» і «Про жертви нацистських переслідувань», у 2024 році» [27], якою затверджені такі суми виплат [27]:

- особам, які отримали інвалідність унаслідок війни I групи — 3 100,00 грн;
- особам з інвалідністю, здобутою внаслідок війни II групи — 2 900,00 грн;
- особам з інвалідністю, яка наступила внаслідок війни III групи — 2 700,00 грн;
- учасникам бойових дій — 1 000,00 грн;
- особам, які набули особливі заслуги перед Батьківщиною — 3 100,00 грн;
- членам сімей згиблих (померлих) ветеранів війни — 650,00 грн;
- учасникам війни — 450,00 грн.

Окремо слід наголосити на виплатах, що здійснюються з місцевих бюджетів за рішеннями місцевих рад. З цього питання заслуговує уваги Хмельницька міська територіальна громада, за даними якої здійснювався наш аналіз. Ідеться про надання грошової допомоги в розмірі, еквівалентному 20 мінімальним заробітним платам, із урахуванням збільшення на величину ПДФО. На вказану допомогу мають право мешканці, які отримали звання «Почесний громадянин Хмельницької міської територіальної громади». До їх числа, відповідно до рішень Хмельницької міської ради [28; 29], віднесено Героїв України, загиблих під час участі в АТО/ООС, померлих унаслідок отриманих поранень, а також загиблих під час оборони суверенітету та територіальної цілісності України в період збройної агресії російської федерації, або померлих від поранень, отриманих у цей період. Так, на дату аналізу звання «Почесний громадянин Хмельницької міської територіальної громади» удостоєно близько 300 осіб [30]. Лише в 2024 році (за станом на травень) його було присвоєно 65 українським захисникам, які загинули або померли від отриманих поранень під час оборони державного суверенітету та територіальної цілісності України в умовах збройної агресії російської федерації. Відтак їхні родичі у 2024 році отримали з міського бюджету виплати, які в сумі склали 16 млн грн. Однак, на нашу думку, на виплату такої допомоги податок з доходів фізичних осіб не повинен впливати ні безпосередньо, ні опосередковано.

З огляду на проведений аналіз пенсійних виплат і допомог із соціальних фондів публічних фінансів означеній категорії осіб, доцільно звернутися до досвіду пенсійного забезпечення військовослужбовців країн-членів НАТО. У цьому контексті виділимо лише Великобританію, Францію та Сполучені Штати Америки. Так, відповідно до британського законодавства, при виході військовослужбовця на пенсію (у зв'язку із закінченням строку проходження служби) пенсіонеру виплачується разова грошова допомога в розмірі пенсійного забезпечення за 3 роки [3, с. 78]. Розмір самої ж військової пенсії визначається у твердій грошовій сумі. При її визначенні враховується як військове звання військовослужбовця, так і вислуга років. Причому якщо термін проходження військової служби перевищує обов'яз-

ково встановлений, то сума пенсії збільшується за кожний рік перевищення. До того ж, обов'язковою умовою для отримання пенсії військовослужбовцями Королівських Збройних сил є мінімальний період служби, який становить 16 років [3, с. 78]. Наголосимо на важливості такого положення.

У практиці пенсійного забезпечення осіб, які завершили службу у Збройних силах Французької Республіки, варто виділити декілька особливостей. Насамперед, це стосується видів пенсій, які виплачуються за вислугу років і за настанням інвалідності, а також порядку їх отримання. Адже військовослужбовці можуть бути звільнені з армії з різних причин (за віком, за вислугою років, за станом здоров'я [3, с. 78] тощо). Тому для отримання пенсії за вислугу років необхідно мати стаж військової служби не менше 15 років. Розмір цієї пенсії диференціюється від 60 % до 80 % основного окладу військовослужбовця, причому в разі загибелі французького військового його родичі набувають право на відповідну пенсію [3, с. 78], що важливо з погляду суспільної вдячності за виховання військових і прес-тижу їхньої служби.

Натомість у США розмір майбутньої пенсійної виплати залежить від плану, який обирають військовослужбовці з числа пенсіонерів-ветеранів. Так, за планом «*Final Pay*», пенсія призначається в розмірі 50 % крайнього (перед призначенням) посадового окладу військовослужбовця. За кожний рік вислуги (після обов'язкових 20 років) розмір пенсії збільшується на 2,5 % від посадового окладу [4, с. 89]. За планом «*High-3*», пенсія також призначається в розмірі 50 % посадового окладу. І хоча середнього, але вже за будь-яких три роки безперервного проходження військової служби. Причому кожний понаднормовий рік вислуги (після 20 років військової служби) дає право на збільшення призначеної пенсії на 2,5 %, від величини середнього посадового окладу [4, с. 89]. Для плану «*CSB/REDUX*» характерним є те, що пенсія встановлюється в розмірі 40 % середнього посадового окладу за три будь-яких роки безперервного проходження військової служби. За вислуги, більшої за 20 років проходження служби, розмір пенсії збільшується на 3,5 % від середнього посадового окладу [4, с. 89]. До того ж, за всіма зазначеними планами максимальна сума пенсії не може перевищувати 75 % посадового окладу [4, с. 88], що дозволяє зберігати високий рівень коефіцієнта заміщення.

У контексті проведеного аналізу окремої уваги в українських умовах виплати пенсій і допомог із соціальних фондів публічних фінансів заслуговують питання міжнародного співробітництва у пенсійному забезпеченні звільнених з військової служби осіб. Так, із двадцяти чотирьох угод, укладених у сфері пенсійного забезпечення, більшість із них врегульовують відносини з цивільними пенсіонерами. Натомість міжнародне співробітництво в галузі пенсійного забезпечення осіб, які завершили військову службу, здійснюється в основному з пострадянськими країнами [5, с. 117–118]. Тому важливим напрямом у налагодженні співпраці в пенсійному забезпеченні військовослужбовців у післявоєнний період відновлення України є укладення двосторонніх міжнародних угод із країнами-членами НАТО. Це

сприятиме дотриманню стандартів Альянсу в пенсійних виплатах українським військовим пенсіонерам загалом і дозволить посилити їхній соціальний захист.

Висновки. Систематизація підходів до реалізації пенсійного забезпечення військовослужбовців у системі соціальних фондів публічних фінансів і пенсійних програм деяких країн-членів НАТО дозволяє зробити такі узагальнення.

1. Пенсійне забезпечення військовослужбовців в Україні характеризується постійними змінами в сумах пенсійних і соціальних виплат, які залежать від окладів і доплат за військові та спеціальні звання, відсоткових надбавок за стаж, додаткових видів матеріального заохочення та премій. Суттєво впливають на його зростання перерахунки базових показників, зміни прожиткового мінімуму й індексація пенсій, що позначається на всіх видах середніх пенсійних виплатах і їхньому позитивному відхиленню на користь військових пенсіонерів (від 21,85 % до 117,05 %) порівняно з середньою пенсією в Україні.

2. Залишаються невирішеними проблеми диспропорцій між розмірами новопризначених пенсій і раніше встановлених (до 01 березня 2018 р.), які завдяки перерахункам, зокрема і за рішеннями судових органів, збільшують розмах варіації в пенсійних виплатах військових пенсіонерів, призводять до зростання заборгованості та надпланового навантаження на Державний бюджет України. Визначено недоцільним фіксування в сумі пенсії граничної межі через практику її скасування у судовому порядку та втрату призначення як інструмента пенсійного регулювання. Збалансованості в пенсійних виплатах у післявоєнний період пропонується досягати за рахунок наповнення бюджету Пенсійного фонду України шляхом вивільнення окремих об'єктів оподаткування й їх збільшення в єдиному внеску з одночасним наданням податкової пільги для пенсійних виплат (на зразок нинішньої максимальної пенсії) з оподаткуванням суми перевищення за прогресивними ставками ПДФО.

3. Разові грошові виплати військовослужбовцям і членам їхніх сімей із державного та місцевих бюджетів є важливим доповненням до пенсійного забезпечення військовослужбовців і необхідною фінансовою підтримкою для їхніх родин. Тому на одноразові допомоги з місцевих бюджетів ПДФО не повинен впливати ні безпосередньо, ні опосередковано. Це сприятиме вирівнюванню в міжбюджетних відносинах і не порушуватиме міжбюджетний перерозподіл коштів з місцевого бюджету на користь державного при сплаті ПДФО з разових грошових виплат військовослужбовцям і членам їхніх сімей.

4. Натомість у сфері міжнародного співробітництва пенсійне забезпечення осіб, звільнених із військової служби, потребує нормативно-правового врегулювання для укладення двосторонніх міжнародних угод із країнами-членами НАТО у післявоєнний період відновлення України. Це дозволить отримати доступ до методичного опрацювання пенсійних програм країн Альянсу та до набутого ними досвіду для врахування в українській практиці.

Означені рекомендації визначають перспективи наукових розвідок, що передбачають подальший аналіз перерахунків як напряму зростання пенсійних виплат з визначенням стримувальних чинників і формуванням пропозицій щодо покращення та збалансованості системи пенсійного забезпечення військовослужбовців з урахуванням досвіду пенсійних програм країн-членів НАТО.

Список використаних джерел

1. Андрейчук С. К., Морушко О. О., Гасяк М. С. Стан пенсійного забезпечення військовослужбовців і членів їхніх сімей. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2021. № 2, т. 31. С. 75–80. <https://doi.org/10.36930/40310212>.
2. Зеленко Н., Зеленко В. Пенсійне забезпечення військовослужбовців США: уроки для України. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 1 (80). С. 86–91.
3. Сирота І. М., Корнілова О. В. Порядок призначення та перерахунку пенсій особам, звільненим з військової служби. *Юридичний науковий журнал*. 2019. № 6. С. 207–209. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-6/48>.
4. Філяс М. В., Ратушняк С. О. Сучасний стан та тенденції розвитку системи пенсійного забезпечення військовослужбовців. *Modern Economics*. 2021. № 29. С. 194–199. [https://doi.org/10.31521/modecon.V29\(2021\)-30](https://doi.org/10.31521/modecon.V29(2021)-30).
5. Радченко Я. М. Правове регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців крізь призму застосування міжнародних актів. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. № 19. С. 116–119. <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2020.19.21>.
6. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб. Закон України від 09.04.1992 р. № 2262–XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/OdEjP> (дата звернення 18.10.2024).
7. Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 р. № 704. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/YV1TY> (дата звернення 18.10.2024).
8. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2017 році, бюджет, пріоритети діяльності та План роботи Фонду на 2018 рік. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://t.ly/1BaLV> (дата звернення 19.10.2024).
9. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2018 році. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://t.ly/2x7uG> (дата звернення 19.10.2024).
10. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2019 році. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://t.ly/WjImu> (дата звернення 19.10.2024).
11. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2022 році. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://t.ly/A8Hc4> (дата звернення 26.10.2024).
12. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2023 році. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://t.ly/EbXus> (дата звернення 27.10.2024).

13. Звіт про роботу органів Пенсійного фонду України у I півріччі 2024 року. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://t.ly/ec4hm> (дата звернення 26.12.2024).
14. Індекс інфляції. *Мінфін*. URL: <https://t.ly/NJqdf> (дата звернення 26.12.2024).
15. Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 103. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/6cI9Q> (дата звернення 20.10.2024).
16. Про додатковий соціальний захист окремих категорій осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 р. № 713. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/iM2s9> (дата звернення 25.10.2024).
17. Питання погашення заборгованості з пенсійних виплат за рішеннями суду. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 649. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/U9RVc> (дата звернення 25.10.2024).
18. Про індексацію пенсій та заходи щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2022 році. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2022 р. № 118. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://t.ly/Q_6Hi (дата звернення 25.10.2024).
19. Про Державний бюджет України на 2022 рік. Закон України від 02.12.2021 р. № 1928–IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/Cj3W3> (дата звернення 26.10.2024).
20. Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2023 році. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2023 р. № 168. URL: <https://t.ly/aWFlZ> (дата звернення 27.10.2024).
21. Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2024 році. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.02.2024 р. № 185. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/OCMW7> (дата звернення 01.11.2024).
22. Про Державний бюджет України на 2024 рік. Закон України від 09.11.2023 р. № 3460–IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/Stsaa> (дата звернення 01.11.2024).
23. Про визначення порядку виплати пенсій деяким категоріям осіб у 2025 році у період воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.01.2025 р. № 1. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/PSS5S> (дата звернення 12.02.2025).
24. Деякі питання соціального захисту осіб, які мають особливі та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, ветеранів війни та осіб, що працюють в спеціальних умовах. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1396. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/nEugb> (дата звернення 02.11.2024).
25. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України від 22.10.1993 р. № 3551–XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/UbV7-> (дата звернення 02.11.2024).

26. Про жертви нацистських переслідувань. Закон України від 23.03.2000 р. № 1584–III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/Z1rwA> (дата звернення 02.11.2024).
27. Про встановлення розмірів разової грошової виплати до Дня Незалежності України, передбаченої Законами України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» і «Про жертви нацистських переслідувань», у 2024 році. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2024 р. № 369. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/SRvDJ> (дата звернення 02.11.2024).
28. Про затвердження Положення про звання «Почесний громадянин Хмельницької міської територіальної громади» в новій редакції. Рішення Хмельницької міської ради від 28.04.2010 р. № 31. *Хмельницька міська рада*. URL: <https://t.ly/YMJFfx> (дата звернення 03.11.2024).
29. Про внесення змін в рішення тридцять п'ятої сесії міської ради від 28.04.2010 р. № 31 «Про затвердження Положення про звання «Почесний громадянин Хмельницької міської територіальної громади» в новій редакції». Рішення Хмельницької міської ради від 27.09.2022 р. № 1. *Хмельницька міська рада*. URL: <https://t.ly/qGICM> (дата звернення 03.11.2024).
30. Почесні громадяни міста. *Хмельницька міська рада*. URL: <https://t.ly/B6ew1> (дата звернення 04.11.2024).

Надійшла до редакції 26.02.2025
Рекомендовано до друку 23.04.2025

Viktor P. SYNCHAK, Taras S. BODNAR
(*Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law*)

Pension Security Of Military Personnel In The System Of Social Funds Of Public Finance

The scientific article systematizes approaches to pension provision for military personnel in the system of social funds of public finances. The regulatory and legal framework of the pension provision system for persons discharged from military service is analysed. Attention is focused on the constant growth of pension payments to persons discharged from military service. The dynamics of pension payments to military pensioners in Ukraine for the period 2017–2023 and the first half of 2024 were analysed. The organizational and legal approaches to the recalculation of pension payments to persons discharged from military service were summarized. The features of methodological approaches to the indexation of pensions to military pensioners were emphasized. The main indicators that affect the growth of pension payments when recalculating pensions for military pensioners are determined. Changes in the breakdown of types of pensions assigned to persons discharged from military service are shown. One-time payments to military personnel from the State Budget of Ukraine are highlighted and characterized. Social payments from the local budget of the Khmelnytskyi City Council to family members of the fallen defenders of Ukraine are described. One-time cash payments to military personnel and members of their families from the state and local budgets are identified as an important addition to the pension provision of military personnel and necessary financial support for their families. It is substantiated that one-time benefits should not be affected by personal income tax. An analysis of the pension provision of military pensioners in individual NATO member countries was carried out. The necessity of concluding bilateral international agreements with NATO member countries in the post-war period of reconstruction of Ukraine was

proved. The expediency of obtaining access to the methodological study of pension programs of the Alliance countries and to the experience acquired by them for consideration in domestic practice was emphasized.

Keywords: *social funds, extra-budgetary social funds, public finances, pension system for military personnel, indexation of pensions for persons discharged from military service, recalculations of pensions for military pensioners, one-time payments to military personnel from state and local budgets.*